

ВІДГУК

офіційного опонента к.е.н., Коблянської І. І. на дисертацію
Бурича Івана Васильовича «Формування портфелю інноваційних проектів для
забезпечення «зеленого» зростання економіки регіону», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.06 – економіка
природокористування та охорони навколишнього середовища.

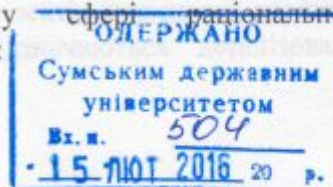
Актуальність теми дисертаційної роботи

Інноваційна діяльність є одним із основних рушіїв конкурентоспроможного, ефективного розвитку регіонів. Зважаючи на імперативність моделі сталого розвитку та приєднання України до «зеленого» курсу економіки, проголошеного та схваленого міжнародною спільнотою як пріоритетного, інновації слід розглядати і як важливий чинник, умову та інструмент здійснення відповідних еколого-орієнтованих трансформацій господарських систем локального, регіонального, національного та глобального рівнів. Разом з тим, слід вказати на те, що сучасна практика регіонального управління інноваційним розвитком недостатньо уваги приділяє підготовці, відбору, оцінці відповідності стратегічним завданням розвитку регіону та контролю реалізації інноваційних проектів, здійснюваних окремими бізнес-єдиницями, а оцінка їх екологічності, здійснювана у контексті оцінки впливу на компоненти навколишнього природного середовища як складова типового техніко-економічного обґрунтування, носить формальний характер та, як правило, не впливає на рішення щодо реалізації проектів. Все це перешкоджає як забезпеченню екологічно безпечного та комфортного середовища життєдіяльності у межах регіону, вирішенню комплексу вже нагромаджених проблем у сфері природокористування, так і створює ризики їх подальшого загострення за умови інтенсифікації економічної активності. Вищезазначене, особливо в світлі інтеграції України в європейський та світовий простір, актуалізує проблеми розроблення та використання в практиці регіонального управління сучасних організаційно-економічних та методичних підходів, здатних забезпечити збалансування економічних, екологічних та соціальних цілей інноваційної діяльності, сприяти формуванню «зеленої» економіки в регіоні на інноваційній основі.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговують принципи та механізми формування та стимулювання реалізації інноваційних проектів, зорієнтованих на «зелене» зростання економіки регіону. Зважаючи на сучасний стан наукового розроблення розглянутої проблеми, зокрема, недостатню розробленість механізмів еколого-економічного обґрунтування пріоритетів інноваційної діяльності в регіональному вимірі, її вирішення потребує фундаментальних теоретичних, методологічних і практичних досліджень, спрямованих на поглиблення та удосконалення методичних підходів щодо оцінки еколого-економічної ефективності та доцільності реалізації інноваційних проектів, визначення їх відповідності завданням «зеленої» економіки, а також розроблення організаційно-економічних механізмів щодо їх планування, впровадження та контролю в системі управління регіональним розвитком.

З вищезазначених позицій дисертація І. В. Бурича представляє собою цінне наукове дослідження, спрямоване на вирішення практичних організаційно-управлінських та методичних проблем, які мають місце при формуванні портфелю інноваційних проектів «зеленого» розвитку економіки регіону, управління процесами його реалізації. Цим і визначається актуальність, наукове і практичне значення роботи, що опонується. Про це свідчить вибір предмета та об'єкта, а також визначені мета та завдання дисертаційного дослідження.

Слід відзначити, що тема, зміст і основні наукові положення дисертаційного дослідження відповідають державним програмам у сфері раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища:

- Основним засадам (стратегії) державної екологічної політики на період до 2020 року (Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI);
- Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджена Постановою КМУ від 6.08.2014 р. № 385).

Дисертаційна робота виконана у відповідності з проблематикою науково-дослідних робіт Сумського державного університету. Окремі положення дисертаційної роботи є внеском у розроблення таких науково-дослідних тем:

- «Фундаментальні основи екологобезпечної трансформації регіональних еколого-економічних систем» (номер державної реєстрації 0111U003564), в якій автором запропоновано науково-методичні підходи щодо організаційно-економічного обґрунтування відбору інноваційних проектів для розвитку еколого-економічної системи регіону;
- «Розроблення фундаментальних основ відтворювального механізму «зеленої» економіки в умовах інформаційного суспільства» (номер державної реєстрації 0115U000684), в якій автором запропоновані основні засади управління інноваційними проектами «зеленого» зростання в регіоні за допомогою портфельного аналізу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність

Обґрунтованість і достовірність переважної більшості наукових положень, висновків і пропозицій, які знайшли відображення в дисертації, можна охарактеризувати як цілком достатні.

Достовірність одержаних результатів дисертаційного дослідження визначається аналізом багатьох літературних джерел, які за змістом є близькими до вирішення наукового завдання. Методологія досліджень не містить протиріч, оскільки дослідження базується на теоретичних та методологічних положеннях сучасної економічної теорії, економіки природокористування та охорони навколишнього природного середовища.

Основу методології дисертаційного дослідження становлять: методи порівняльного аналізу, які автором використано під час дослідження еколого-економічних показників розвитку регіонів; методи емпіричних досліджень, застосовані автором при вивченні практики застосування чинного законодавства у сфері економіки природокористування; системний підхід, який покладено в основу дослідження питань, пов'язаних зі специфікою формування портфелю проектів «зеленого» зростання економіки; системно-структурний аналіз, використаний під час формування організаційно-економічного механізму відбору проектів; економіко-статистичний та інші методи наукових досліджень.

Інформаційною базою дослідження є Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, статистичні матеріали, офіційні дані міністерств, відомств і міжнародних організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, результати власних досліджень здобувача.

Висновки, що наводяться в кінці кожного розділу і дисертації в цілому, є конкретними та обґрунтованими. Вони містять теоретичні узагальнення, якісні та кількісні результати дисертаційного дослідження та мають практичне спрямування. Основні результати та положення, які автор виносить на захист, опубліковані у наукових працях у фахових виданнях, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на зібраннях наукової громадськості. Таким чином, рецензовану роботу можна визначити як таку, що знаходиться в межах нормативних вимог ДАК Міністерства освіти і науки України.

Основні результати дослідження, їх наукова новизна

Наукова новизна дисертаційного дослідження Бурича І.В. полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних положень, які становлять основу організаційно-економічного забезпечення процесу формування портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки регіону. Усі елементи наукової новизни відзначаються деталізованим

обґрунтуванням автора, логічною взаємопов'язаністю та в цілому відповідають обраній тематиці дисертаційного дослідження з різних сторін вирішуючи усі поставлені дисертантом завдання, що у кінцевому підсумку дозволило досягти визначеної мети дослідження. Дисертаційна робота за структурою складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літературних джерел та додатків. Усі розділи роботи є взаємопов'язаними єдиною логікою дисертаційного дослідження, визначеною його метою. Структурні елементи роботи послідовно, обґрунтовано та повно розкривають зміст та основні результати наукового дослідження дисертанта.

До найбільш важливих результатів, що характеризуються новизною і розкривають зміст дисертаційного дослідження, відносимо:

1. Розроблений автором науково-методичний підхід до формування портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки регіону (п. 2.2, 76-90 с. дисертації, с. 10-12 автореферату);

2. Удосконалення науково-методичного підходу до формування системи організаційного забезпечення процесів розроблення та впровадження портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки регіону (п. с. 98-104, 130 дисертації, с. 9-10 автореферату);

3. Удосконалення методичного підходу до визначення інтегрального показника екологічної сталості інноваційного проекту «зеленого» зростання економіки регіону (с.110-126 дисертації, с. 10-11 автореферату);

4. Уточнення поняття «інноваційний проект «зеленого» зростання економіки» (51-53 с. дисертації, с. 7 автореферату);

6. Доповнення системи принципів формування портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки регіону (п. 2.1, 67-72 с. дисертації, с. 14 автореферату);

7. Подальший розвиток науково-методичного підходу до координації процесу відбору інноваційних проектів (п. 3.3, с. 183-185 дисертації, с. 15 автореферату);

Зупинимось на основних положеннях наукової новизни, їх обґрунтуванні та висвітленні у тексті дисертаційної роботи та автореферату.

Елементом наукової новизни, що визначив логіку подальших досліджень автора стало уточнення поняття «інноваційний проект «зеленого» зростання економіки» (п. 1.3). У дисертаційній роботі, на основі детального аналізу існуючих підходів до трактування поняття «інноваційний проект», запропонованих, як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, конкретизовано сутнісно-змістовні особливості поняття «інноваційний проект «зеленого» зростання економіки» та запропоновано його авторське трактування як цілеспрямованого комплексу взаємопов'язаних цілей та інноваційно обумовлених заходів щодо створення, зміни чи вдосконалення об'єктів та процесів, а також програм їх реалізації, об'єднаних метою «зеленого» зростання економіки, узгоджених за ресурсами, термінами і виконавцями, що забезпечує ефективне вирішення завдань «зеленої» економіки й сприяє сталому розвитку регіону (п. 1.3, с. 51-53 дисертації). Такий підхід, з одного боку, відповідає загальному розумінню змісту інноваційного проекту (п. 1.1, с. 23-25 дисертації), а з іншого, орієнтує суб'єктів інноваційної діяльності на врахування всього комплексу соціо-еколого-економічних наслідків реалізації інноваційних проектів та заходів, поставлення та розв'язання у процесі інноваційної діяльності цілей та завдань «зеленого», сталого розвитку регіону. Ураховуючи потенційний інтегральний, взаємодоповнюючий, синергетичний характер окремих інноваційних заходів, цілком логічним є те, що уточнення поняття «інноваційний проект «зеленого» зростання економіки» спонукало автора до більш детального наукового опрацювання сутнісного змісту процесу формування портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки в регіоні (п. 1.3, с. 51 дисертації), на основі чого обґрунтовано, що цей процес полягає у створенні бази даних інноваційних проектів в регіоні, з метою подальшого управління ними. Детальний аналіз змісту цього процесу (п. 2.2, с. 86-99 дисертації) став основою для удосконалення науково-методичного підходу щодо формування системи

організаційного забезпечення процесів розроблення та впровадження портфелю інноваційних проектів для «зеленого» зростання економіки регіону, який автором запропоновано здійснювати шляхом послідовної реалізації ряду взаємопов'язаних етапів: ідентифікації, групування, якісного та кількісного аналізів, пріоритетизації та оптимізації розвитку відповідних проектів (п. 2 новизни, с. 103-105 дисертації, с. 10 автореферату), які відображають структуру циклу формування портфеля (п. 2 новизни, с. 9-10, рис. 2 автореферату). Виділення таких етапів надає можливість контролювати процес відбору інноваційних проектів, орієнтованих на «зелений» розвиток, та, в свою чергу, визначає потребу в їх оцінці, визначенні пріоритетності окремих проектів з позицій відповідності завданням «зеленого» зростання економіки регіону (с. 85-90 дисертації). На цій основі автор обґрунтовує доцільність визначення критеріальної основи відбору окремих бізнес-пропозицій з метою включення їх до портфелю інноваційних проектів для «зеленого» зростання економіки регіону (с. 90-103 дисертації).

Принципово новим у позиціях автора є обґрунтування необхідності визначення рейтингової оцінки інноваційних проектів шляхом організації процесу порівняльної оцінки критеріальних показників екологічної, інституційно-соціальної та фінансово-економічної сталості проекту, що становить основу розробленого науково-методичного підходу щодо формування портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки регіону з урахуванням принципів державно-приватного партнерства (п. 1 новизни, с. 105-116 дисертації, с. 10-12 автореферату).

У роботі досліджені методичні підходи до визначення запропонованих критеріїв оцінки інноваційних проектів (с. 112-115 дисертації), що дозволило авторові акцентувати висновки щодо необхідності більш детального обґрунтування показників, які характеризують екологічну сталість інноваційного проекту, враховуючи недостатню розробленість відповідних методичних підходів та відсутність вітчизняної практики їх застосування в регіональному управлінні інноваційними процесами (с. 116 дисертації). З позицій аналізу змісту потенційного впливу господарських процесів на навколишнє природне середовище (с. 108-110 дисертації), а також ознак віднесення інноваційних проектів до категорії тих, що відповідають цілям та завданням «зеленої» економіки (с. 110 дисертації, с. 10 автореферату), дисертантом обґрунтовано, що показник екологічної сталості інноваційного проекту «зеленого» зростання економіки регіону може бути визначений на основі агрегування показників екологічної безпеки проекту (визначається через оцінку показників екологічної конкурентоспроможності суб'єкта господарювання та ступеня екологічності проекту) і показників «озеленення» економіки за результатами реалізації проекту на основі оцінки прямої та кінцевої «зеленої» результативності проекту (п. 3 новизни, 110-115 с. дисертації; ф. 1, с. 10-11 автореферату). Можна погодитись із думкою автора, що такий підхід дозволяє оцінювати еколого-економічну діяльність інноватора на різних етапах реалізації проекту та в різних сферах діяльності (п. 2.2 дисертації, с. 11 автореферату).

Удосконалення методичного підходу до визначення інтегрального показника екологічної сталості інноваційного проекту для «зеленого зростання економіки регіону як ключової та пріоритетної складової (с. 123-125 дисертації, с. 12 автореферату) розробленого науково-методичного підходу до формування портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки регіону вплинуло й на те, що у роботі дістали подальшого розвитку принципи формування портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки регіону. Взяти за основу загальні принципи сталого розвитку економічних систем (п. 2.1 дисертації) дисертант довів необхідність доповнення їх принципом «зеленої» збалансованості проектів за критерієм співвідношення еколого-економічної та економічної результативності проекту з використанням показників попередженого еколого-економічного збитку, економії природних ресурсів та чистого економічного ефекту проекту (п. 5 новизни, п. 3.3, с. 179-180 дисертації, с. 14 автореферату), що дасть змогу сформулювати відповідний комплекс економічних

інструментів мотивації та стимулювання суб'єктів господарської діяльності до екологізації інноваційної діяльності.

У дисертаційній роботі підкреслюється, що функції та організаційні аспекти діяльності органів регіональної влади, в умовах пріоритетності побудови «зеленої» економіки, повинні набути нового характеру, змісту та форми (п. 1.3, 3.3 дисертації, с. 6-7, 13 автореферату), зокрема, щодо регулювання інноваційної діяльності. Вирішення зазначених проблем автор пов'язує зі створенням координаційно-експертного центру, специфіка діяльності якого (п. 3.3, с. 183-187 дисертації) надасть можливість координувати інноваційні процеси в з метою забезпечення відповідності їх комплексу цілям озеленення економіки регіону, а також створить умови для інтенсифікації цих процесів. Це стало підставою для подальшого розвитку у дисертаційній роботі науково-методичного підходу щодо координації процесу відбору проектів, який, на відміну від існуючих, передбачає формування комплексу економічних інструментів впливу на бізнес-сектор з метою мотивування та стимулювання впровадження ними еколого-безпечних і природо-ощадливих технологій, реалізації «зелених» бізнес-ініціатив у регіоні (п. 6 новизни, с. 183-187 дисертації, с. 15 автореферату). Серед таких інструментів автор виокремлює: часткове покриття капітальних витрат за проектом, часткове покриття витрат на експлуатацію об'єктів, надання гарантій, що знижують ризики різних учасників проекту (с. 188-190 дисертації, с. 15 автореферату).

Таким чином, можна констатувати, що у роботі розглянуто теоретичні засади та науково-методичні положення щодо формування портфелю інноваційних проектів для «зеленого» зростання економіки регіону, проаналізовано сутнісно-змістовні особливості цього процесу, визначено організаційно-економічні та науково-методичні засади його реалізації.

В цілому дисертаційне дослідження Бурича І.В. відзначається високим науковим рівнем, оригінальністю мислення, критичним аналізом матеріалу з питань інноваційного проектування та планування інноваційно-інвестиційної діяльності господарських систем, а також, застосуванням положень системного аналізу до вирішення питань екологізації інноваційної діяльності в регіональному вимірі, що сприяло одержанню цікавих наукових висновків щодо формування портфелю інноваційних проектів для забезпечення «зеленого» зростання економіки регіону, організаційно-економічних та науково-методичних аспектів підтримки та забезпечення реалізації цього процесу.

Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів і рекомендації щодо їх подальшого використання

Інтегральним результатом дисертаційної роботи є теоретико-методологічне узагальнення та нове вирішення актуального наукового завдання – удосконалення теоретичних і науково-методичних засад формування портфелю інноваційних проектів для «зеленого» зростання економіки регіону. Проведені дослідження дали можливість автору, на базі проведених узагальнень та отриманих кількісних оцінок, сформулювати висновки теоретичного, науково-методичного характеру і практичного призначення, а також досягти високого ступеню аргументації.

В дисертації Бурича І. В. ґрунтовно, з використанням широкого спектру спеціальної літератури, опрацьовано теоретичні аспекти досліджуваної проблеми, методичні положення, глибоко вивчені практичні сторони щодо організаційно-економічного та науково-методичного забезпечення формування портфелю інноваційних проектів, реалізація яких сприятиме досягненню цілей «зеленої» економіки в регіоні.

Результати дисертаційного дослідження є необхідною основою цілеспрямованого і конструктивного регулювання інноваційної активності бізнес-одиниць з урахуванням екологічних обмежень соціально-економічного розвитку регіону та можуть бути використані при обґрунтуванні та розробці інноваційних проектів на окремих підприємствах, підвищенні еколого-економічної ефективності інноваційної діяльності,

відповідних програм державного та регіонального розвитку в сферах інноваційної та екологічної політики, а також спрямованих на розвиток «зеленої» економіки.

Вищезазначене дозволяє дійти до висновку, що поставлена в дисертації мета досягнута, зокрема створено умови впровадження одержаних результатів та висновків дослідження в практику діяльності національних та регіональних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також функціонування окремих бізнес-єдиниць.

Про прикладний характер результатів дисертаційного дослідження свідчить той факт, що вони використані органами місцевої влади – Городоцькою районною державною адміністрацією, підприємствами різної галузевої належності (ТОВ «Торговий дім «Світ-Агро», ТОВ «Агрис-Трейд», ТОВ «Віва Агро»), а також у навчальному процесі Сумського державного університету.

Повнота викладення результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження, їх зміст та наукова новизна, досить повно відображені у 18 друківаних працях загальним обсягом 6,57 друк. арк. (з них особисто автору належить 5,62 друк. арк.), у тому числі 6 статтях у наукових фахових виданнях (4 з яких входять до міжнародних наукометричних баз, а серед них 2 – підготовлені автором особисто), 2 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, а також 10 публікаціях у матеріалах наукових конференцій.

Дискусійні положення, що мають місце в дисертаційній роботі

Не зменшуючи в цілому позитивної оцінки дисертаційної роботи, слід відзначити певні зауваження та дискусійні положення, які зокрема, зводяться до такого:

1. На наш погляд, не зовсім коректним є задекларований автором висновок про те, що визначальним показником пріоритетності відбору інноваційних проектів до портфелю проектів в регіоні є інтегральний показник екологічної сталості інноваційного проекту «зеленого» зростання економіки регіону, який будується на суто екологічному вимірі, оскільки цей показник в цілому має відображати як екологічну, так і соціальну та економічну складові розвитку економічної системи у відповідності до семантичного підходу до трактування сталого розвитку (пункт 3 новизни, с. 111 дисертації).

2. В дисертаційній роботі слід було більш детально розглянути інформаційні проблеми впровадження інноваційних проектів в сфері «зеленої» економіки, бо роль інформації є визначальною в сучасному суспільстві (с. 30-45 дисертації). Можливо, доречним було розширити класифікацію принципів формування портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки регіону (п. 2.1, с. 70-72 дисертації), розглянувши також критерій «інформаційне забезпечення результатів «зеленого» зростання економіки від реалізації проектів».

3. Автор дослідження слушно доводить необхідність впровадження портфелю проектів «зеленого» зростання економіки з точки зору стратегії розвитку регіону (п. 2.2., с. 68-70), наводить теоретичний аналіз стратегічного бачення розвитку регіону на основі формування портфелю інноваційних проектів для «зеленого» зростання (с. 79-84), однак, детально не визначає конкретних стратегій управління портфелем інноваційних проектів, які також можуть виступати передумовою «зеленого» зростання економіки України. Це потребує додаткових пояснень.

4. Робота значно виграла б, якщо при формуванні комплексу економічних інструментів впливу на суб'єкти господарювання було б викладено більш глибокий аналіз чинників мотивації бізнес-суб'єктів для стимулювання впровадження ними екологічно безпечних і ресурсозберігаючих технологій та розвитку ««зелених»» бізнес-ініціатив в регіоні (п. 3.3, с. 185-187).

5. На наш погляд, графічне зображення структури портфелю інноваційних проектів «зеленого» зростання економіки, зокрема взаємозв'язків між його учасниками та додаткових ефектів, які виникають при реалізації проектів на засадах державно-

приватного партнерства, значно покращило б його сутнісне розуміння (п. 3.3, с. 175-190 дисертації).

Однак не зважаючи на відзначені дискусійні моменти дисертаційне дослідження в цілому виконано на досить високому рівні.

Загальна оцінка дисертації, її відповідності вимогам ДАК МОН України

Докладне ознайомлення з дисертаційною роботою та публікаціями автора дозволяють дійти висновку, що дисертаційне дослідження Бурича Івана Васильовича містить нові науково обґрунтовані результати в галузі економіки природокористування, які у сукупності розв'язують важливі наукові та прикладні задачі загальної науково-прикладної проблеми екологізації інноваційної діяльності на регіональному рівні.

В цілому оцінюючи дисертацію Бурича І. В. позитивно, слід підкреслити, що вона являє собою завершене, самостійно виконане наукове дослідження, в якому представлене авторське розв'язання наукової та практичної задачі – удосконалення науково-методичних підходів до формування портфелю інноваційних проектів для «зеленого» зростання економіки регіону.

Досліджувана проблематика відповідає пріоритетним напрямам державної політики України та науковим програмам національного і регіонального значення. Тема дисертаційного дослідження є актуальною. Тематика дисертаційної роботи та її зміст відповідають профілю спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01 Сумського державного університету та паспорту спеціальності 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

Дисертація та автореферат відповідають вимогам, що висуваються ДАК Міністерства освіти і науки України до кандидатських дисертаційних робіт (пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ №567 від 24 липня 2013 р). Автореферат дисертації повною мірою розкриває її основний зміст, головні результати та висновки, наукову новизну та практичну значущість. Опубліковані за темою дисертації наукові праці достатньо повно відображають одержані результати. Обсяги й кількість наукових публікацій відповідають вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися й були схвалені на наукових і науково-практичних конференціях.

Наведені у відгуку критичні зауваження не носять принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Вищенаведене є підставою для позитивної оцінки дисертації на тему «Формування портфелю інноваційних проектів для забезпечення «зеленого» зростання економіки регіону», а її автор, Бурич Іван Васильович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища.

Офіційний опонент

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки
Сумського національного аграрного університету

Підпис офіційного опонента засвідчую

[Handwritten signature]
Т. І. Коблянська

[Handwritten signature]
О. В. Савиць

